Habanera van George Bizet in Up

OUDE MOPPERPOT EN JONG ZIGEUNERMEISJE WILLEN SLECHTS VRIJ ZIJN

Klassieke muziek in films is meestal bedoeld om de emoties in een scène te ondersteunen. De Pixar-animatie ***Up*** *(2009) gebruikt de wereldberoemde aria* ***Habanera*** *uit de opera Carmen van George Bizet om een contrast te bewerkstelligen.*

Tekst: COR OLIEMEULEN

HET VERHAAL

Carl Fredericksen is een verbitterde weduwnaar die sinds het overlijden van zijn vrouw Ellie een eenzaam bestaan leidt. Als kind droomden ze samen over het maken van ontdekkingsreizen, in de geest van hun idool Charles Muntz. Hoewel ze lang en gelukkig waren getrouwd, is die droom nooit uitgekomen. Totdat het drukke jongetje Russell plotseling op de stoep staat. Hij is padvinder en kan zijn laatste medaille verdienen door een goede daad voor een oudere te verrichten. Carl stuurt hem steeds weg. Ondertussen dreigt hij zijn huis te worden uitgezet en besluit hij op spectaculaire wijze te vertrekken. Echter, Russell gaat per ongeluk mee en samen ontmoeten ze Muntz, die helemaal niet zo sympathiek blijkt als Carl altijd heeft gedacht.
Pete Doctor – het grote genie van Pixars creatieve afdeling, die voor zowel *Up* als *Inside Out* een Oscar voor beste animatiefilm won – heeft zich laten inspireren door Hayao Miyazaki. Deze Japanse grootmeester van de anime situeerde veel van zijn filmavonturen in de lucht. In *Howl's Moving Castle* laat hij een gebouw op vier poten lopen, waar Doctor vijf jaar later koos voor een zwevend huis aan wel duizend ballonnen.

DE SCÈNE

Carl stapt uit bed. Een paar seconden later begeleiden klagende strijkers van de *Habanera* de keurig geklede, stoïcijnse grijsaard zittend in de traplift onder luid geratel naar beneden. Zonder een gelaatsspier te vertrekken, slaat Carl met zijn vuist op de leuning als het stoeltje halverwege blijft hangen. Hij gaat zitten aan de keurig gedekte ontbijttafel en neemt een slok koffie. Vervolgens boent hij het raam en de schoorsteenmantel. Naast de foto van Ellie zet hij een houten kip terug, maar die moet een millimeter meer naar rechts. Carl zet zijn hoed op en draait de vijf sloten open. De deur gaat maar op een kier, omdat de ketting nog vastzit. Carl gromt even, loopt met zijn rollator naar buiten en gaat nog immer onbewogen op het bankje voor zijn huisje zitten.

DE MUZIEK

De Franse componist George Bizet, het zoveelste wonderkind in de klassieke muziek, was fan van zijn Italiaanse collega's Gioachino Rossini en Gaetano Donizetti, maar situeerde zijn achtste en laatste opera in het Spaanse Sevilla.

Carmen is een komisch muziekdrama in vier akten over het gelijknamige zigeunermeisje en zette een standaard voor zogenaamde veristische opera's, waarin het 'echte' leven moest worden getoond en de spelers zich direct en zonder ingehouden emoties richten tot het publiek, vaak ondersteund door veel geschetter van koperblazers en volop slagwerk.
Toen Célestine Galli-Marié op 3 maart 1875 als eerste de titelrol vertolkte, was het publiek in de Opéra-Comique gechoqueerd door haar uitbundige creatie van vrijlustig zigeunermeisje. Ook zo'n tragische finale waarin Carmen door een aanbidder, gelijktijdig met een stier in de arena, wordt doodgestoken, was men niet gewend. Bizet, die drie maanden na de première waarschijnlijk als gevolg van zijn stevige rookverslaving op zijn 36ste overleed, had niet kunnen vermoeden dat *Carmen* tot een grandioos succes zou uitgroeien en dat *Habanera*, de entree-aria van het zigeunermeisje in de vijfde scène van de eerste akte, tot de populaire cultuur zou doordringen.
Carmen is op de planken onsterfelijk gemaakt door tal van andere operagrootheden, van Maria Callas tot Elinea Caranca. De liefdegeschiedenis is tientallen keren verfilmd en de aria *Habanera* is nog veel vaker gebruikt: van de zwijgende film *Carmen* (1915) van Cecil B. De Mille waarin een kort fragment klinkt tijdens het stierenvechten tot en met *Bohemian Rhapsody* (2018) van Bryan Singer, waarin het personage van Freddie Mercury het stuk (tevergeefs) aan een platenbaas laat horen, omdat rockgroep Queen graag een operanummer wil opnemen. De sensuele aria van de mezzosopraan wordt in films vaak geassocieerd met het grillige karakter van de hoofdpersoon of om liefdevolle gevoelens te suggereren. Niets van dat alles in *Up*. In de animatiefilm is geen ruimte voor een opgewonden dame die uit volle borst zingt over een verliefde ziel die zich als een rebelse vogel nooit zal laten kooien: *"L'amour est un oiseau rebelle."*
Door het weglaten van de mezzosopraan vormt de krap anderhalve minuut durende instrumentale versie van *Habanera* in *Up*, gearrangeerd door de Amerikaanse filmcomponist Michael Giacchino, een bewust contrast met het origineel van provocerende ritmes en gezang van het ondeugende, wispelturige hoofdpersonage dat hunkert naar het spel der verleiding. De oude mopperpot Carl is juist wars van enige opwinding en wenst door alles en iedereen met rust gelaten te worden. Zonder de zang gaat je aandacht in Giacchino's bewerking nog meer uit naar het repetitieve basritme van het arrangement dat prachtig en komisch resoneert met Carls ochtendritueel, inclusief de korte hapering van de traplift. Carls dagelijkse handelingen worden op bijna lamlendige wijze ondersteund door de speelse uitvoering van de orkestratie, te beginnen met de bijna ironische klanken van de violen als hij krakend uit zijn bed stapt tot en met de twee ferme percussiematen als Carl buiten op zijn bankje gaat zitten en de kijker in synchroon gemonteerde shots in een flits zijn leuke huisje én de troosteloze woonomgeving kan aanschouwen.
Het geniale van de hele, voor een Oscar genomineerde, soundtrack is niet alleen het originele gebruik van Bizets *Habanera*. Giacchino laat zijn themamelodietje van *Up* de hele film door terugkomen in de meest uiteenlopende muziekstijlen: van de klassieke piano als het verhaal nog ernstig is tot het jazzy arrangementje als de sfeer relaxed is. Tussen alle avonturen door beweegt zich de kleurrijke tropische loopvogel Kevin. Ontdekkingsreiziger Charles Muntz blijkt al jaren op zoek naar dit uiterst zeldzame exemplaar, terwijl die al inmiddels kind aan (het zwevende) huis van Carl Fredericksen is. Maar net als Carmen in *Habanera* zal ook een echte vogel zich niet zomaar laten kooien. «